

آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی از دیدگاه رهبران انقلاب

تحلیل چالش‌ها و آینده حیات سیاسی

بهزاد قاسمی^۱

چکیده

آسیب‌شناسی فرآیند شناخت مجموعه‌ای از عوامل مهم و مؤثر در تداوم نظام سیاسی دارای اهمیت است و شناسایی آسیب‌ها و راهکارهای برون‌رفت از آن برای ساختن آینده مفید است. همچنین شناخت و درک مناسب آسیب‌های یک نظام سیاسی و در این پژوهش انقلاب اسلامی از نگاه رهبران انقلاب دارای اهمیت است. بر این اساس، مطالعه در حوزه آسیب‌شناسی انقلاب ضروری و مهم به نظر می‌رسد و از این جهت که، آسیب‌های انقلاب اسلامی از دیدگاه رهبران انقلاب کدام‌اند، به تحلیل چالش‌ها و آینده حیات سیاسی انقلاب اسلامی می‌پردازد.

تبیین و بررسی رهبران انقلاب در حوزه آسیب‌های احتمالی برای انقلاب اسلامی می‌تواند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری درباره این که امروز چه تصمیماتی را می‌توان برای ساختن فردایی بهتر اتخاذ کرد، تسهیل کند. و آشکافی این مسئله به شناخت وضعیت و آسیب‌شناسی از این حیث حایز اهمیت است که انقلاب اسلامی نه تنها در

۱. دانش‌آموخته دکتری تاریخ انقلاب اسلامی و پژوهشگر

عرصه داخلی تأثیر گذار بوده، بلکه بازتاب‌ها و اثرات فراوانی را بر مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی بر جای گذاشته است. انقلاب اسلامی باعث تحولی نوین و ایجاد تغییراتی در نوع نگرش‌ها، ساختارها و شکل‌گیری جریان‌های فکری در سطح بین‌الملل شده که این چالش‌ها به نوبه خود زمینه‌ای برای ایجاد فرصت و یا تهدیدی برای انقلاب فراهم آورده است.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی، رهبران انقلاب، آینده و چشم‌انداز، انقلاب اسلامی، حیات سیاسی.

مقدمه

آسیب‌شناسی انقلاب، همانند خود انقلاب، مؤلفه‌های پیچیده و متعددی را در بر می‌گیرد، که نیاز پرداختن به آن از منظرها و ابعاد مختلف ضروری است. البته مطالعات آسیب‌شناسانه انقلاب نیز به رغم تازه نبودن موضوع، چندان پیشرفتی نداشته، پژوهش جامع و مطالعه علمی و دقیق در این زمینه صورت نگرفته است. شناخت موانع تحقق آرمان‌ها، اهداف انقلاب و حفظ دستاوردهای آن، از مسائل مهم در حوزه مطالعاتی انقلاب اسلامی به شمار می‌آید.

واژه آسیب‌شناسی^۱ از علوم پزشکی وارد حوزه علوم اجتماعی و انسانی شده و به معنای «مبحث مطالعه علل بیماری و عوارض و علائم غیر عادی» است؛ که توسط متخصصان و پژوهشگران علوم سیاسی و مطالعات انقلاب اسلامی انجام می‌شود. در بحث علوم اجتماعی مطالعه دیدگاه‌های رهبران یک جنبش در تجزیه و تحلیل جنبش و آسیب‌شناسی نظام مبتنی بر آن اهمیت بسیاری دارد. مبتنی بر همین قاعده بررسی دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) درباره آسیب‌های انقلاب اسلامی اهمیت زیادی در آفت‌زدایی از انقلاب و نظام اسلامی دارد. از آنجا که آسیب‌های انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی که بیشتر جنبه درونی دارند متعدد است؛ اما پرداختن به همه آنها در این مقاله مقدور نیست و به همین منظور ابتدا آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی از منظر و نظرگاه رهبران انقلاب اسلامی بررسی می‌شود و سپس آینده انقلاب اسلامی ترسیم خواهد شد.

نخست به نگاه و بیانات رهبری در این باره اشاره می‌شود:

...آسیب‌شناسی یک موجود - چه انقلاب، چه یک انسان - لزوماً به

1. pathology

معنای آسیب‌هایی نیست که الان وجود دارد؛ نباید این طور تلقی کرد که آنچه به عنوان آسیب‌شناسی انقلاب مطرح می‌شود، حتماً به آنچه که امروز تحقق و وقوع یافته است، نگاه می‌کند. نه، شما باید آسیب‌های ممکن را بررسی بکنید؛ چه آنچه که الان هست، چه آنچه که ممکن است بعداً پیش بیاید. همچنان که وقتی ما با این دید به آسیب‌های ممکن انقلاب نگاه می‌کنیم، نباید نتیجه بگیریم که آنچه ممکن است به عنوان آسیب پیش بیاید، الان وجود دارد. نه، این قضاوت درستی نیست؛ البته ممکن است بعضی دوست‌دارند که انقلاب را آسیب‌یافته، آسیب‌دیده، بیمار، ناتوان و از کار افتاده معرفی کنند.

امروز در تبلیغات محاسبه‌شده و دقیق و طراحی‌شده دستگاه‌های خبری، آنچه که بیشترین توجه به آن می‌شود، این است که انقلاب را از کار افتاده، پیر، ناتوان و در راه مانده معرفی کنیم! بنده در پیام ۲۲ بهمن امسال گفتم که انقلاب در بیست سالگی، یعنی در عنفوان جوانی است؛ فوراً جواب دادند! حالا این حضراتی که - به قول خودشان - طراحان و ایدئولوگ‌ها و تئوریسین‌های ضد انقلاب هستند، سعی می‌کنند در گفته‌های خود، به «انقلاب پیر» تعبیر کنند! من این را به خصوص در خبرها توجه کردم - «انقلاب پیر اسلامی»، «بیست ساله»؛ بعد خواهم گفت که این حرف، چقدر ناشی از دستپاچگی و سراسیمگی است. به هر حال، توجه کنید که اگر ما درباره آسیب‌های ممکن انقلاب بحث می‌کنیم، معنایش این نیست که انقلاب، حالا به این آسیب‌ها دچار شده است و بیمار و ناتوان، در آنجا افتاده است! نخیر، این فرض کاملاً ممکن است که انقلاب، به هیچ وجه به بعضی از این آسیب‌ها و بزرگتر از اینها دچار نشده است.

نکته دوم این است که آسیب‌شناسی هر موجود، باید با توجه به بنیه آن موجود انجام بگیرد. بنیه بعضی‌ها ضعیف است، کمترین و ویروسی هم ممکن است آنها را از بین ببرد؛ بعضی‌ها قدرت دفاع ندارند. آن کسانی که دچار ایدز می‌شوند، یک ویروس کوچک سرماخوردگی، آنها را می‌کشد! چون قدرت دفاع بدن آنها از بین می‌رود؛ یعنی سلول‌های مدافع بدن، گلبول‌های سفید و سربازان بدن، در بدن آنها مرده، ناتوان‌اند

و نمی‌توانند از خودشان دفاع کنند- بنابراین آسیب‌آدمی که مبتلا به «ایدز» است، یک سرماخوردگی است؛ در حالی که آسیب یک آدم توانا، حتی سرطان هم نیست.

یک نکته دیگر این است که در آسیب‌شناسی انقلاب، باید نقش عوامل درونی و بیرونی، هر دو ملاحظه بشود البته اینجا دو افراط وجود دارد که من مایلم ذهن خودم را همواره از هر دو افراط، رها کنم و ذهن مردم را هم بر حذر بدارم که دچار این دو افراط نشوند.

یکی این که ما عوامل برونی را عمده کنیم و از عوامل درونی غافل بمانیم؛ دیگری به عکس، عوامل درونی را عمده کنیم و از عوامل بیرونی غافل بمانیم. الان کسانی هستند که به هر دو این افراط‌ها هم مبتلا هستند؛ هر دو عامل، جداً وجود دارد. اگر انسان نگاه کند، می‌بیند که عوامل بیرونی، دشمنی دشمنان انقلاب از هر دو جهت است.

هر دستگاهی که عملکرد مؤثری دارد، اگر این عملکرد را اصلاح نکند، یا در آن اشکالی و آسیبی وجود داشته باشد، دارای سوء عملکرد است. معنای آسیب‌ها هم که می‌گوییم، مطلقاً خیانت نیست؛ که بگوییم همه جا خیانت است. نه، منظورمان تنبلی، بی‌دقتی، بی‌اهتمامی، دلسوزی و تلاش لازم را نکردن، کار علمی انجام ندادن و متناسب با نیاز، پیش نرفتن است؛ همه اینها سوء عملکرد است. البته من توقع معصومیت ندارم- که بگوییم ما باید معصوم باشیم- نه، بالاخره گوشه کار، یک جور خالی خواهد ماند؛ لیکن باید تلاش کنیم کار را درست کنیم.^۱

آسیب‌شناسی و به خصوص در این نوشتار آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، گاه آسیب‌شناسی آسیب‌شناسی را ضروری می‌سازد؛ زیرا نظام پویا و دینامیک نیاز جدی در شناختن موانع و آسیب‌های آن دارد. آسیب‌ها می‌تواند در دو حوزه درونی و بیرونی ظهور و بروز کند. مطالعه در حوزه آسیب‌شناسی انقلاب ضروری و مهم به نظر می‌رسد؛ از این جهت که، آسیب‌های انقلاب اسلامی از دیدگاه رهبران انقلاب کدام‌اند؛ و به تحلیل چالش‌ها و آینده حیات سیاسی انقلاب اسلامی می‌پردازد.

در ضرورت پژوهش در قلمرو آسیب‌های انقلاب اسلامی، هیچ دلیلی آشکار و روشن‌تر از لزوم «بقا» و «تداوم نظام سیاسی» برای ضرورت آسیب‌شناسی قابل طرح نیست.

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با شرکت‌کنندگان در همایش آسیب‌شناسی انقلاب، ۱۳۷۷/۱۲/۱۵.

حضرت امام خمینی (ره): الان ما همه مان مکلفیم حالایی که جمهوری اسلامی شد ما همه اسلامی باشیم اگر بنا شد جمهوری اسلامی باشد اما ماها دیگر اسلامی نباشیم حکومت اسلام نیست... اگر بنا شد که جمهوری اسلامی باشد، پاسبان‌هایش اسلامی نباشند خدای نخواسته، دادگاه‌هایش اسلامی نباشد... این حکومت طاغوتی است؛ به اسم اسلام. همان طاغوت است

علاوه بر این پویایی جوامع، تغییرات ناخواسته، تحولات جهانی، گسترش اجتناب‌ناپذیر روابط گوناگون، و نیز هجوم و سرعت اطلاعات مؤید ضرورت آسیب‌شناسی هستند. در پاسخ می‌توان گفت هر گاه مسائلی رخ دهند که باعث شوند مشکلات خاصی فراتر از انتظار بروز کنند، ادامه کارها و برنامه‌ها با مشکلاتی پیچیده روبه‌رو شود، هر گاه التهاب‌ها فروکش کرده و فرصت برای مرور و سنجش آنها به وجود می‌آید، یا احساس خطر و نیاز برای برنامه‌ریزی بیشتر و عمیق‌تر وجود دارد، و نیز هر گاه بدانیم یا احساس کنیم که دارایی‌های ما نیاز به مراقبت و محافظت بیشتری دارند. همچنین علاقه به رشد و کسب موفقیت، در کل از جمله مواقعی هستند که مطالعات آسیب‌شناختی را برمی‌انگیزانند و روی آوردن به این مباحث را رونق می‌بخشند.

نظریاتی در مورد تحلیل آسیب‌ها

۱. نظریه ساختارگرایی و دیدگاه کشمکش رویکردی در تحلیل آسیب‌ها

ساختارگرایی شیوه‌ای برای اندیشیدن است که به تجزیه و تحلیل سیستم‌های عمده با استفاده از بررسی ساز و کارها و عناصر تشکیل‌دهنده آن می‌پردازد. به لحاظ ماهیتی ساختارگرایی بیش از کارکرد به ژرفای ساختار توجه و تمرکز دارد. این آیین فکری در نیمه دوم قرن بیستم در قلمرو فلسفه و علوم انسانی پدید آمد و سرچشمه تأثیرات فراوانی شد. همه ساختارگرایان موافق هستند که پدیدارهای اجتماعی و فرهنگی رویدادهای واجد معنا هستند و در نتیجه دلالت‌های آنها باید در مرکز پژوهش قرار گیرد. از این رو در تحلیل ساختاری بر مجموعه مناسبات میان اجزای هر ساختار در هر پدیدار تأکید می‌شود. با شناخت این مناسبات درون ساختاری است که یک پدیدار معنا پیدا می‌کند. ساختارگرایی از نظام نشانه‌ای زبان آغاز می‌کند. اما فرهنگ نیز می‌تواند به مثابه دستگاهی سرشار از نشانه‌ها مورد تحلیل ساختاری واقع شود. ساختارگرایی برای تحلیل هر پدیده فرهنگی و اجتماعی پیشنهاد می‌کند که نخست تفاوت‌های درونی

و صوری میان اجزای یک پدیده را که موجب ایجاد اشکال متفاوت آن پدیده از نظر معناهای فرهنگی می‌شود را بررسی کند. عناصر فرهنگی به خودی خود از الگوهایی ساختاری تشکیل یافته‌اند و ظاهری بی‌معنا دارند و تنها بررسی مناسبات، تفاوت‌ها و تقابل‌هاست که به آنها معنا می‌بخشد.^۱

۲. نظریه کارکردگرایی و دیدگاه بی‌سازمانی اجتماعی در تحلیل آسیب‌ها

بر اساس دیدگاه کارکردگرایی، جامعه سیستمی از بخش‌های مرتبط است که هماهنگ با یکدیگر در جهت حفظ و تعادل و توازن اجتماعی کار می‌کنند. از منظر این دیدگاه هر یک از نهادهای اجتماعی نقش مهمی در جامعه ایفا می‌کنند و بر نهادهای دیگر تأثیر می‌گذارند. کارکردگرایان ساختی برای تعریف تأثیرات عناصر اجتماعی بر جامعه اصلاحات کارکردی و کژکارکردی را به کار می‌برند. اگر عناصر اجتماعی به ثبات جامعه کمک کنند کارکردی و اگر ثبات جامعه را مختل کنند کژکارکردی هستند؛ دو نظریه عمده مسائل آسیب‌ها و تهدیدات جامعه و نظام از دیدگاه کارکردگرایی ساختی نتیجه می‌شود. یکی، آسیب‌شناختی اجتماعی و دیگری، بی‌سازمانی اجتماعی است؛ بر اساس مدل آسیب‌شناسی اجتماعی مسائل اجتماعی نتیجه نوعی بیماری در جامعه است. اگر بخش‌هایی از جامعه از جمله عناصر ساختاری و فرهنگی درست عمل نکنند بیماری حاصل خواهد شد. به عنوان مثال جرم، خشونت، فقر و نابرابری از فروپاشی نهاد خانواده و بی‌کفایتی در نهادهای اقتصادی، آموزشی، سیاسی و در عرصه اجرایی و مدیریتی حاصل می‌شود.

در نظریه بی‌سازمانی اجتماعی تأکید می‌شود که تغییرات سریع اجتماعی هنجارهای جامعه را دچار اختلال می‌کند. وقتی هنجارها ضعیف یا با یکدیگر در تعارض باشند، جامعه در وضعیت بی‌سازمانی یا بی‌هنجاری قرار می‌گیرد. بر اساس این نظریه راه حل مسائل اجتماعی کم کردن سرعت تحولات اجتماعی و قوت بخشیدن به هنجارهای اجتماعی است؛ زیرا شتاب تحولات اجتماعی منجر به تغییر تدریجی در بسترهای اجتماعی می‌شود.^۲

۳. نظریه کشمکش و دیدگاه از خودبیگانگی در تحلیل آسیب‌ها

نظریه کشمکش در دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به عنوان جانشین کارکردگرایی ساختاری از طرف دارنورف مطرح شد، ولی در سال‌های اخیر تحت تأثیر انواع نظریه‌های

۱. تقی آزادارمکی، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران، سروش، ۱۳۸۱، ص ۲۷، ۵۲ و ۵۸-۵۷.

۲. ادوارد ج. گرب، *نابرابری اجتماعی دیدگاه‌های نظریه پردازان کلاسیک و معاصر*، ترجمه محمد سیاه‌پوش و احمد رضا غروی‌زاد، تهران، معاصر، ۱۳۷۳، ص ۱۲۰ و ۱۲۸.

نومار کسبستی قرار گرفت. این دیدگاه بر خلاف دیدگاه کارکردگرایی ساختی که جامعه را متشکل از بخش‌های مختلف می‌بیند، جامعه را به صورت گروه‌ها و منافع مختلفی می‌بیند که برای دستیابی به قدرت و منابع با هم رقابت می‌کنند. دو نظریه عمده در دیدگاه کشمکش وجود دارد؛ یکی، مارکسیستی و دیگری، غیر مارکسیستی است. در نظریات مارکسیستی بر کشمکش اجتماعی ناشی از نابرابری اقتصادی تمرکز دارند و مسائل اجتماعی را نتیجه اختلاف طبقاتی، نابرابری‌های اجتماعی و احساس بی‌عدالتی می‌دانند و معتقدند بسیاری از آسیب‌ها و بحران‌های اجتماعی با فقر در ارتباط است. این نظریه همچنین بر از خودبیگانگی یا ضعف و بی‌معنایی در زندگی مردم تمرکز دارد و مسائل اجتماعی را نتیجه اختلاف طبقاتی، نابرابری‌های اجتماعی و احساس بی‌عدالتی می‌داند و معتقد است بسیاری از آسیب‌ها و بحران‌های اجتماعی با فقر در ارتباط است. این نظریه همچنین بر از خودبیگانگی یا ضعف و بی‌معنایی در زندگی مردم تمرکز دارد.^۱ در واقع نگاه مارکسیستی، نگاه اقتصادمحور و براساس ماده است.

۴. نظریات غیر مارکسیستی تا آسیب‌شناسی

نظریات غیر مارکسیستی بر کشمکش‌های اجتماعی ناشی از رقابت بر سر ارزش‌ها و منافع در بین گروه‌های اجتماعی مبتنی است. راه حل مسائل که بر اثر رقابت ارزش‌ها ایجاد می‌شود، می‌تواند شامل مواردی از جمله تضمین این که گروه‌های درگیر عقاید یکدیگر را بشناسند و رفع تفاوت‌ها از طریق مذاکره یا میانجی‌گری یا پذیرفتن این تفاوت‌ها بشود باشد. با این حال نتایج حاصل از کشمکش‌ها اغلب تحت تأثیر قدرت قرار دارند و گروهی که بیشترین قدرت را دارد می‌تواند از موفقیت خود برای تأثیرگذاری استفاده کند. در این نگاه کشمکش و تعارض بین گروه‌های مختلف در یک جامعه و نظام سیاسی منجر به تولید آسیب می‌شود.

جایگاه بحث آسیب‌شناسی در مطالعات انقلاب اسلامی

آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی در حوزه مطالعات انقلاب اسلامی قرار می‌گیرد. بر این اساس ضعف‌ها و قوت‌های موجود در مطالعات انقلاب اسلامی، به آسیب‌شناسی‌های آن نیز انتقال می‌یابد. به عبارت دیگر ضعف نظریه‌پردازی در خصوص انقلاب اسلامی از سوی محققان داخلی و انتقادات وارد بر نظریه‌های آرایه‌شده در مورد انقلاب اسلامی

۱. جورج ریترز، نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، علمی، ۱۳۷۹، ص ۱۲۲-۱۱۹ و ۱۸۵-۱۷۸.

مقام معظم رهبری: ... من به این گفت و گوها خوش بین نیستم. چرا؟ چون تجربه‌های گذشته ما نشان می‌دهد که گفت و گو در منطق حضرات امریکایی به این معنی نیست که بنشینیم تا به یک راه حل منطقی دست پیدا کنیم - منظورشان از گفت و گو این نیست - منظورشان از گفت و گو این است که بنشینیم حرف بزنیم تا شما نظر ما را قبول کنید! هدف، از اول اعلام شده است؛ لذا باید نظر طرف مقابل قبول شود. لذا ما همیشه اعلام کردیم و گفتیم که این، گفت و گو نیست؛ این، تحمیل است و ایران زیر بار تحمیل نمی‌رود

ایران، نوعی وضعیت بلا تکلیفی را در این حوزه به وجود آورده است که از دقت و قوت نظری بحث آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران به شدت می‌کاهد. در واقع ضعف شناخت نسبت به مباحث نظری و تحولات جامعه ایران، مانع از نگاه جزئی‌نگر (علمی) به مسائل می‌شود و نتیجه این وضعیت به هنگام طرح سؤال برای تحقیقات میدانی خود را نشان می‌دهد.^۱

خلاً چهار چوب تئوریک به معنای عدم امکان مطالعه آسیب‌شناسانه انقلاب اسلامی نیست؛ بلکه مطالعات مختلفی در حوزه‌های متنوعی انجام شده که هر یک می‌تواند از منظر خاصی مطالعه در حوزه انقلاب اسلامی را در این زمینه یاری و راهنمایی کند؛ هر چند پذیرفتنی است، آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی از پشتوانه نظری

مطلوبی برخوردار نیست. دشواری‌های شناخت در دو مرحله پیش از بروز آسیب، یعنی دشواری در طرح و تعریف تغییر اجتماعی و مسئله اجتماعی، مؤید این ادعا هستند؛ ضمن آنکه «شرایط مساعد» به عنوان متغیر میانجی، مباحث متفاوت و متضادی را پیش روی محقق قرار می‌دهد که عبور از آنها به آسانی میسر نیست.

در مطالعه آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، بر فرض احساس بروز آسیب‌ها و صحت آن، شناسایی این آسیب‌ها و تحدید قلمرو آنها، به شرایط زمانی - مکانی، رویکرد محققان و نیز به نوع مفاهیمی که این محققان به کار می‌برند، بستگی خواهد داشت. علاوه بر این مطالعات مربوط به انقلاب‌ها اغلب به بررسی علل رخداد این انقلابات معطوف هستند و لذا از پیامدهای آنها مغفول مانده‌اند؛ چنانکه طرح مباحث مربوط به حوزه پیامدها و نتایج انقلاب‌ها، برای نمونه در خصوص دولت‌سازی و نهادسازی پس از انقلاب، سابقه طولانی ندارد. مطالعه و پژوهش در این زمینه بسیار مهم و ضروری به نظر می‌رسد؛ زیرا شناخت، درک و ارزیابی راهکار در حوزه آسیب‌شناسی برای جوامع و نظام سیاسی پویا

۱. محمدرحیم عیوضی، آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی/ایران، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷، ص ۲۱.

۲. هادی سمتی، «وضعیت کنونی حوزه مطالعات انقلاب»، متین، ش ۱، زمستان ۱۳۷۷، ص ۴۶۶.

مفید است تا برای تداوم حیات سیاسی آن کمک کند.

آسیب‌های انقلاب اسلامی از دیدگاه حضرت امام خمینی(ره) و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

امام خمینی(ره) در وصیت‌نامه سیاسی-الهی خویش مقایسه صحیح را رمز توفیق در ارزیابی امور و آسیب‌شناسی علمی، صحیح و اثربخش در انقلاب اسلامی دانسته‌اند، در این باره فرموده‌اند:

اینجانب توصیه می‌کنم که قبل از مطالعه وضعیت کنونی جهان و مقایسه بین انقلاب اسلامی ایران با سایر انقلابات و قبل از آشنایی با وضعیت کشورها و ملت‌هایی که در حال انقلاب و پس از انقلابشان بر آنان چه می‌گذشته است و قبل از توجه به گرفتاری‌های این کشور طاغوت‌زده از ناحیه رضاخان و بدتر از آن محمدرضا که در طول چپاولگری‌هایشان برای این دولت به ارث گذاشته‌اند، از وابستگی‌های عظیم خانمان‌سوز تا اوضاع وزارتخانه‌ها و ادارات و اقتصاد و ارتش و مراکز عیاشی و مغازه‌های مسکرات‌فروشی و ایجاد بی‌بندوباری در تمام شئون زندگی و اوضاع تعلیم و تربیت و اوضاع دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها و اوضاع سینماها و عشرتکده‌ها و وضعیت جوان‌ها و زن‌ها و وضعیت روحانیون و متدینین و آزادبخواهان متعهد و بانوان عفیف ستم‌دیده و مساجد در زمان طاغوت و رسیدگی به پرونده اعدام‌شدگان و محکومان به حبس و رسیدگی به زندان‌ها و کیفیت عملکرد متصدیان و رسیدگی به مال سرمایه‌داران و زمین‌خواران بزرگ و محتکران و گران‌فروشان و رسیدگی به دادگستری‌ها و دادگاه‌های انقلاب و مقایسه با وضع سابق دادگستری و قضات و رسیدگی به حال نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای دولت و استاندارها و سایر مأمورین که در این زمان آمده‌اند و مقایسه با زمان سابق و رسیدگی به عملکرد دولت و جهاد سازندگی در روستاهای محروم از همه مواهب حتی آب آشامیدنی و درمانگاه و مقایسه با طول رژیم سابق با در نظر گرفتن گرفتاری جنگ تحمیلی و پیامدهای آن از قبیل آوارگان میلیونی و خانواده‌های شهدا و آسیب‌دیدگان در جنگ و آوارگان میلیونی افغانستان و عراق و با نظر

به حصر اقتصادی و توطئه‌های پی‌درپی امریکا و وابستگان خارج و داخلش، (اضافه کنید فقدان مبلغ آشنا به مسائل به مقدار احتیاج و قاضی شرع) و هرج و مرج‌هایی که از طرف مخالفان اسلام و منحرفان و حتی دوستان نادان در دست اجراست و ده‌ها مسائل دیگر تقاضا این است که قبل از آشنایی به مسائل به اشکال تراشی و انتقاد کوبنده و فحاشی برنخیزید و به حال این اسلام غریب که پس از صدها سال ستمگری قلدرها و جهل توده‌ها امروز طفلی تازه‌پا و ولیده‌ای است محفوف به دشمن‌های خارج و داخل، رحم کنید و شما اشکال تراشان به فکر بنشینید که آیا بهتر نیست به جای سرکوبی، به اصلاح و کمک بکوشید...^۱

بر اساس فرازی از وصیتنامه امام و استنباط مطالعاتی در حوزه آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، به نظر می‌رسد باید برخی از مهم‌ترین مباحث در این حوزه، از منظر حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری مورد توجه قرار گیرد.

الف: قانون شکنی: حضرت امام خمینی (ره) فرموده‌اند:

اگر همه اشخاصی که در کشورمان هستند و همه گروه‌هایی که در کشور هستند، به قانون خاضع بشویم و قانون را محترم بشماریم، هیچ اختلافی پیش نخواهد آمد. اختلافات، از راه قانون شکنی‌ها پیش می‌آید.^۲

در جای دیگر اشاره کرده‌اند:

ما اگر اختلاف سلیقه داریم، اختلاف بینش داریم باید بنشینیم و در یک محیط آرام صحبت کنیم و مسائل خودمان را حل کنیم با تفاهم مسائل را حل کنیم نه اینکه جبهه‌گیری کنیم. یکی یک طرف بنشیند با دار و دسته خودش و کوشش کند در تضعیف یکدیگر و کوشش کنند در تضعیف کشور اسلامی... شماها اگر مسلم هستید، با احکام اسلام عمل کنید و اگر خدای ناخواسته تعهد اسلامی را قبول ندارید با دید سیاسی مسائل را حل کنید.^۳

در نگاه رهبر انقلاب اسلامی قانون‌گرایی و توجه به قانون دارای اهمیت است؛ به همین

۱. صحیفه انقلاب/اسلامی، مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ۱۳۷۴، ص ۱۸-۱۷.

۲. صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۴۱۴.

۳. همان، ص ۴۹-۴۸.

منظور پس از انتخابات سال ۱۳۸۸ فرمودند «مر قانون»^۱ یعنی فقط خود قانون، نه کمتر نه بیشتر. فقط معنا و مفهومی که از قانون استنباط می شود ملاک است.

ب. وابستگی فکری به غرب و دلبستگی: امام راحل که خودباوری ملت ایران را احیا کردند به شدت از وابستگی فکری روشنفکران به خارج نگران بوده و می فرمایند:

غرب در نظر یک قشری از این ملت جلوه کرده است که گمان می کنند غیر از غرب هیچ خبری در هیچ جانیست و این وابستگی فکری، وابستگی عقلی، وابستگی مغزی به خارج، منشأ اکثر بدبختی های ملت هاست... در هر امری که پیش می آید، از باب این که مغزهای آنها بی که در رأس کارها واقع بودند، به طوری بار آمده بوده است که از خودشان، به کلی منصرف و قبله شان غرب شده بود. یکی از روشنفکرهاشان به اصطلاح متفکرینشان گفته بود که ما تا همه چیزمان را انگلیسی نکنیم، نمی توانیم یک رشدی بکنیم.^۲

از ویژگی های رهبری امام خمینی (ره) پایبندی به منافع و مصالح اسلام و مسلمین و خلاف جریان حاکم، حرکت کردن است؛ پیامبران الهی نیز در هدایت و رهبری جامعه این گونه بوده اند. توضیح اینکه اوج و عمق این کلام را زمانی درک می کنیم که بدانیم در جامعه آن روزی که مقارن بروز انقلاب و جریان های انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام (ره) بود، بدنه روشنفکری کشور ما به گونه ای بود که گویی سرسپرده دو جریان غرب یا شرق بود که سرکردگی غرب را امریکا که به تعبیر حضرت امام (ره)، شیطان بزرگ بود به عهده داشت. و سرکردگی شرق را شوروی سابق عهده دار بود. در چنین جامعه غرب زده به تعبیر جلال آل احمد یا شرق زده، عظمت رهبری امام خمینی (ره) در دفاع از منافع ملی و عدم سرسپردگی به هیچ کدام از جریان های فوق بود که این هم مسئله اوج رهبری امام (ره) را می رساند و اتفاقاً بعدها در قالب شعار بسیار حساس و سرنوشت ساز «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی» تجلی یافت. اوضاع جامعه روشنفکری ایران آن عصر را این گونه ترسیم کردند که نخبگان ایران یا مروج تمدن غربی بودند و یا بخش عمده دیگری به قطب مخالف جهان سرمایه داری وابسته بودند.^۳ در این رابطه هم می توان گفت با مقاومت و تقابل موفقیت آمیزی که انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی در مقابل قدرت های بزرگ به ویژه امریکا صورت داد، و بر همه

1. farsi.khamenei.ir

۲. صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۴.

۳. محمدحسن حسینی، نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی (ره)، تهران، عروج، ۱۳۷۷، ص ۲۱۱.

جوامع اسلامی که طعم حقارت و سلطه استکبار و استعمار را چشیده بودند، اثرات خود را بر جای گذاشت و امروز روحیه کافی پیدا کرده است، این امر نیز مرهون اثرات بازتاب‌های انقلاب اسلامی است.^۱

در باره عدم دل‌بستگی به غرب و امریکا رهبر انقلاب اسلامی فرمودند: «کلید حل مشکلات اقتصادی در لوزان و ژنو و نیویورک نیست، در داخل است.»^۲ ایشان تقویت تولید داخلی را ستون فقرات «حل مشکلات کشور و تحقق اقتصاد مقاومتی» برشمردند و معتقدند برخی می‌گویند در شرایط تحریم و فشار، رونق تولید داخلی امکان‌پذیر نیست، بدون شک تحریم‌های ظالمانه در بروز مشکلات تأثیر داشته است اما تحریم و فشار، بدون تردید نمی‌تواند جلوی «تلاش عمومی، سازمان‌یافته و برنامه‌ریزی‌شده» را برای رونق تولید داخلی بگیرد.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در جای دیگر می‌فرمایند:

نظام اسلامی در برابر اردوگاه شرق و غرب ایستاده اما در همان روزها یک نظریه این بود که ما به نحوی با استکبار کنار بیاییم. کسانی که این نظریه را بیان می‌کردند آدم‌های بدی نبودند بلکه ساده‌اندیش بودند و می‌گفتند کنار بیاییم تا ضرر آنها را دفع کنیم اما پاسخ این سوال را نمی‌دانند که این کنار آمدن کوتاه آمدن و عقب‌نشینی کردن سنگر به سنگر تا کجا باید از ارزش‌های خود صرف‌نظر نماییم تا امریکا بگوید دیگر با شما کاری نداریم؟ شاید بعضی از آنها حتی فکر نمی‌کردند که استکبار به این حد هم قانع نیست. در جنجال اخیر فعالیت‌های هسته‌ای ایران دیدید که قدم به قدم شروع کردند به جلو آمدن. اول گفتند ایران باید پروتکل الحاقی را قبول کند بعد گفتند باید فلان اطلاعات را بدهد بعد پا را فراتر گذاشتند و گفتند اصلاً ایران نباید فناوری هسته‌ای داشته باشد.^۳

پ. اسلام منهای روحانیت: حضرت امام با رد نظر این عده می‌فرمایند:

این‌طور نیست که شما خیال بکنید که ما اسلام را می‌خواهیم اما ملا نمی‌خواهیم. مگر می‌شود اسلام بی‌ملا؟ مگر شما می‌توانید بدون ملا کار را انجام بدهید. باز این ملاها هستند که جلو می‌افتند کار انجام

۱. منوچهر محمدی، «بازتاب انقلاب اسلامی در جهان اسلام»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۸۳، ش ۲۱، ص ۳۵.

۲. رک: farsi.khamenei.ir

۳. راهبردهای ولایت، ج ۶، ص ۱۷۸، بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۱/۶/۴.

می دهند. اینها هستند که جانشان را [می دهند]... گله‌ای که من دارم از این آقایان روشنفکرها این است که یک همچو جناح بزرگی که ملت پشت سرش ایستاده... کنار نزنید بگویند که ما اسلام را می خواهیم ملا نمی خواهیم. این خلاف عقل است... این طبقه روشنفکر در عین حالی که من علاقه دارم به اینهایی که خدمت می کنند به اسلام - خصوصاً این خارج، اینهایی که خارج کشور هستند... خدمت‌های علمای اسلام و آخوند جماعت را ندیده بگیرند و بگویند که ما اسلام می خواهیم منهای آخوند... مثل این است که بگویند ما اسلام می خواهیم، اسلامی که سیاست نداشته باشد... اسلام بی آخوند اصلاً نمی شود. پیغمبر هم آخوند بوده؛ یکی از آخوندهای بزرگ پیغمبر است. رأس همه علما پیغمبر است. حضرت جعفر صادق هم یکی از علمای اسلام است. اینها فقهای اسلام‌اند؛ رأس فقهای اسلام هستند.^۱

ت. **ارایه چهره طاغوتی از حکومت:** امام خمینی معتقد بود انقلاب ایران به لحاظ ماهوی از سایر انقلاب‌های دنیا متمایز است و وجه تمایز آن اسلامی بودن آن است.^۲ در واقع از دیدگاه امام رحمه الله علیه هر حکومتی که محتوای آن اسلامی نباشد طاغوت است؛ خواه متولیان آن پهلوی باشند یا دیگران. ایشان می فرمایند:

الان ما همه مان مکلفیم حالایی که جمهوری اسلامی شد ما همه اسلامی باشیم اگر بنا شد جمهوری اسلامی باشد اما ماها دیگر اسلامی نباشیم حکومت اسلام نیست... اگر بنا شد که جمهوری اسلامی باشد، پاسبان‌هایش اسلامی نباشند خدای نخواست، دادگاه‌هایش اسلامی نباشد... این حکومت طاغوتی است؛ به اسم اسلام. همان طاغوت است.^۳

ث. **ارایه چهره واژگون از اسلام:** مفروض امام خمینی رحمه الله علیه این است که «اگر اسلام واقعی به مردم ارایه شود همه دنیا آن را می پذیرند.»^۴ علی (ع) می فرماید: «مردم اسلام را به تن می کنند ولی آن چنان که پوستین را وارونه به تن می کنند.»^۵ ممکن است محتوای حکومتی به ظاهر اسلامی باشد ولی چهره‌ای که از اسلام ارایه می شود چنان

۱. صحیفه امام، ج ۳، ص ۲۴۶-۲۴۷.

۲. همان، ج ۱۴، ص ۴۹۹-۴۹۸.

۳. همان، ج ۸، ص ۴۱۷-۴۱۶.

۴. همان، ج ۷، ص ۴۸۷.

۵. همان، ص ۱۹۵.

واژگون و دور از واقعیت باشد که دل‌های پاک و توده مردمان به آن رغبت نکنند. معمار انقلاب اسلامی در این مورد می‌فرماید:

اگر روحانیون که در این جامعه هستند روی موازین مقررات به طور دقیق عمل نکنند، اگر دولت به طور دقیق عمل نکند... و اعمالشان را تطبیق ندهند با اسلام یک صورت قبیحی از اسلام در خارج منعکس می‌شود... الان یک تکلیف بسیار بزرگی به عهده همه ماست. من یک طلبه هستم این تکلیف را دارم. آقایان روحانیون این تکلیف را دارند. سایر قشرها هم دارند که کوشش کنیم وجهه اسلام را آن طور که هست نمایش بدهیم نه آن طور که خلفایی مثل معاویه و یزید... جلوه می‌دادند... و اسباب این می‌شد که یک وقت وجهه اسلام را در دنیا دگرگون کنند.^۱

اگر خدای نخواست ما پیروز بشویم به این معنا که آن دسته‌ای از ظالم‌ها که بودند و آن دسته‌ای از چپاول‌گران که بودند بیرون کردیم لکن به جای آنها یک دسته ظلم دیگری با یک محدودیت خاص و چپاول‌گری‌های دیگری با یک محدودیتی به جای او نشست. این موجب این می‌شود که مکتب ما در دنیا منعکس بشود که مکتب درستی نبوده شکست در مکتب واقع بشود؛ آن شکستی که جبران نمی‌تواند بپذیرد.

ج. انحراف خواص و بی‌تفاوتی عوام: مراد از خواص مجموعه‌ای از دولتمردان و رجال سیاسی و مذهبی است که در ساختار و بدنه نظام دارای وظایف مشخصی هستند. این گروه تأثیر مستقیمی بر کارایی و عملکرد نظام و در عین حال رابطه و اعتماد میان مردم و مجموعه نظام، خواهد داشت. هر گونه تجمل‌گرایی مدیران جامعه، اخذ امتیازات ویژه برای خود و خانواده، فساد اداری، گسترش و تورم ساختار اداری و نهایتاً نفوذ عوامل فرصت‌طلب و... می‌تواند از آسیب‌های احتمالی باشد.

رهبر انقلاب در این باره می‌فرماید تمام مشکلاتی که در طول تاریخ دردآور و غمبار اسلامی بروز کرد، ریشه در ترکیب دو عامل یعنی خیانت برخی از خواص و دنباله‌روی بسیاری از عوام دارد. از طرفی ایشان می‌فرماید توسری خوری، شنیدن زور، دیدن فسق در کسانی که از آنها جامعه توقع عدالت و انصاف و طهارت و پاکیزه‌دامنی دارد، عادت شده بود. یعنی اگر در دوران پیش از انقلاب می‌آمدند به مردم می‌گفتند فلان مسئول

عالی کشور فلان عیاشی را کردند، فلان فسق را کردند، فلان عمل زشت و ناهنجار را انجام دادند، مردم تعجب نمی کردند؛ می گفتند خوب، هست دیگر؛ معلوم است، یعنی عادت کرده بودند به اینکه مسئولانی را که باید پاک باشند و پاکدامن باشند، آلوده دامن و ناپاک ببینند.^۱

ج. اشرافی گری و تجمل گرایی: امام (ره) همچون سایر اندیشمندان مثل ابن خلدون تجمل گرایی را یکی از آسیب‌های عمده حکومت به شمار آورده و در تحلیل گرایش مردم به روحانیت و سپردن رهبری انقلاب به ایشان می فرماید:

آن چیزی که مردم از ما توقع داشته و دارند و به واسطه آن دنبال ما و شما آمده‌اند و اسلام را ترویج نموده و جمهوری اسلامی را به پا کردند و طاغوت را از میان بردند، کیفیت زندگی اهل علم است. اگر خدای نخواسته مردم ببینند که آقایان وضع خودشان را تغییر داده‌اند، عمارت درست کرده‌اند و رفت و آمدهایشان مناسب شأن روحانیت نیست و آن چیزی را که نسبت به روحانیت در دلشان بوده است از دست بدهند از دست دادن آن همان و از بین رفتن اسلام و جمهوری اسلامی همان.^۲

ح. تهاجم و استحاله فرهنگی و ارزشی: در عصر کنونی، گسترش و مالکیت و وسایل ارتباطی و حمل و نقل، توسعه بوروکراسی نوگرا، نشر انبوه و توسعه چشم‌گیر مطبوعات و کتاب در سطح جهانی و پیشرفت‌های خیره‌کننده تکنولوژی، جهان با نوع جدیدی از تهاجم فرهنگی رو به رو شده است که از شکل قدیمی و شناخته‌شده آن، بسیار متفاوت است. در این دوره، تکنولوژی در خدمت سیاست‌های تهاجم فرهنگی قرار دارد و هر یک از اشکال آن، به مثابه راه‌های انتقال‌دهنده محتویات تهاجم فرهنگی عمل می‌کند. تهاجم فرهنگی در زیرساخت جدید خود، انبوهی از محتویات اطلاعاتی، تصویری، فرهنگی و... را تحت عنوان نوگرایی و گردش و جریان آزاد اطلاعات، در یک لحظه و با سرعتی شگفت‌انگیز در شاه‌راه‌های اطلاعاتی، انتقال می‌دهد. گرچه عنوان نوگرایی، اقدام‌هایی بی‌طرفانه و مورد تمایل عام را به ذهن متبادر می‌کند، ولی در باطن، نوگرایی را به عنوان عاملی حرکت‌زا در مقابل سنت گرایی به عنوان عاملی متوقف‌کننده قرار می‌دهد. همچنین، جریان آزاد اطلاعات به علت عدم تساوی نسبی طرفین از نظر قدرت اقتصادی، سیاسی و حتی نظامی، همواره به سود کسانی تمام می‌شود که

۱. عوام و خواص در نگاه رهبر معظم انقلاب امام خامنه‌ای، farsfi.khamenei.ir

۲. صحیفه امام، ج ۱۹، ص ۱۸۸.

مالکیت زیرساخت اطلاعاتی و فرهنگی را به عهده دارند. از این رو، برای برهم زدن وضعیت موجود و مقابله با سیاست‌های تهاجم فرهنگی، بیش از هر چیز، به شناخت زیرساخت‌های تهاجم فرهنگی و آگاهی از خصایص اطلاعاتی، ارتباطی، فرهنگی و انتقالی آن نیاز است. در غیر این صورت، مقابله با آن، امری دشوار و حتی ناممکن خواهد بود.

با این بیان، تهاجم فرهنگی به طور عمومی به جریاناتی اطلاق می‌شود که در آن، فرهنگ بومی و اصیل جامعه یا کشوری از طریق داخلی یا خارجی، مورد حمله و تسلط نظام فرهنگی دیگر قرار می‌گیرد، ادبیات تهاجم فرهنگی به طور نسبی، وسیع، ولی پراکنده است؛ به نحوی که کتاب‌ها، جزوه‌ها و مقاله‌هایی که اخیراً درباره امپریالیسم فرهنگی و سلطه‌گرایی فرهنگی در چهارچوب گسترش جهانی رسانه‌های جمعی نوشته شده، فقط بیانگر بخشی از این پدیده است؛ از شرق‌شناسی و جامعه‌شناسی گرفته، تا تاریخ فلسفه. تهاجم فرهنگی در لابه‌لای این فنون و علوم نهفته است. در ایران، بحث در مورد تهاجم فرهنگی از زمان قبل از مشروطه رواج داشته و در قرن اخیر، مبارزه با تهاجم فرهنگی و شناسایی آن، با نهضت‌های اسلامی همراه بوده است. تهاجم فرهنگی را نباید با نفوذ فرهنگی و تعامل فرهنگی اشتباه گرفت؛ زیرا یکی از ویژگی‌های مشخص تهاجم فرهنگی، سلطه‌جویی، دخالت و تخریب ارزش‌هاست. به عبارت دیگر، تهاجم فرهنگی بر دخالت و تخریب ارزش‌های خاص مبتنی است. شیوه‌های تهاجم فرهنگی در طول تاریخ مختلف است. ما اکنون در آستانه تهاجم فرهنگی جدیدی قرار داریم که از جنبه کمی و کیفی، با ادوار گذشته فرق دارد. در دو دهه اخیر، در زمینه تکنولوژی‌های جدید ارتباطی، تحولات شگرف ایجاد شده است. این تحولات، سستی و زوال رو به تزاید قدرت‌های سیاسی، ملی و محلی و متقابلاً، نفوذ روزافزون مراکز بزرگ سرمایه‌داری جهانی در فرهنگ و اقتصاد جهان سوم را موجب شد. روند رو به رشد ابتدالی اخلاقی در کشورهای در حال توسعه در دهه اخیر نیز نمود بارز جریان تهاجم فرهنگی کانون قدرت‌های جدید است.^۱

خ. عدم تحقق عدالت اجتماعی: یکی از محوری‌ترین اصول در حیات بشر عدالت است که سرچشمه نیکی‌ها و ارزش‌ها و مایه تحقق اهداف انسانی می‌گردد و جامعه به حیات مطلوب خود نمی‌رسد مگر به اقامه عدالت و از این رو در راستای تحقق حیات طیبه، خداوند تبارک و تعالی از جمله فلسفه بعثت انبیا را زمینه‌سازی برای تحقق

۱. فرهاد سجادی، «آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران»، بصائر، ش ۲۳، ص ۸۱.

عدالت اجتماعی برمی شمارد. در اندیشه رهبر انقلاب عدالت اجتماعی از جایگاه والا و ارزشمندی برخوردار است. از این رو در طرح رابطه انقلاب اسلامی و عدالت اجتماعی می فرمایند:

در این مرحله از انقلاب هدف عمده عبارت است از ساختن کشور نمونه که در آن رفاه مادی همراه با عدالت اجتماعی و توأم با روحیه و آرمان‌های انقلابی با برخورداری از ارزش‌های اخلاقی اسلام تأمین شود. هر یک از این چهار رکن اصلی تضعیف یا مورد غفلت قرار گیرد بقای انقلاب و عبور آن از مرحله گوناگون ممکن نخواهد بود.^۱

د. عدم حفظ وحدت و هماهنگی در میان مسئولین: مقام معظم رهبری در این باره می فرمایند:

مسئولان کشور در قوای سه گانه و همه فعالان سیاسی و فرهنگی بدانند که حفظ منافع ملی در وحدت و پرهیز از تفرقه و اختلاف است. سلیقه‌ها و گرایش‌های متفاوت نباید در صحنه افکار عمومی به نزاع و مجادله و کشمکش تبدیل شود و دشمن کمین گرفته را امیدوار کنند. همه با هم به نیازها و خواسته‌های بحق مردم در امور اقتصادی و فرهنگی بیندیشند و برای تأمین آن دست به دست یکدیگر بدهند.^۲ مسئله اساسی که امروز کشور و ملت ما به آن احتیاج دارد این است که مسئولان کشور در یک جبهه واحد تلاش متحد و هماهنگی را برای برطرف کردن مشکلات اقتصادی و معیشتی مردم شروع کنند.^۳

ذ. ضعف و تسلیم در مقابل امریکا: در شرایطی که برخورد رژیم امریکا با همه دنیا بر خوردی طلبکارانه و فزون خواهانه است هر گونه ضعف و تسلیم شدن بزرگ‌ترین خطای استراتژیک است.^۴ امام راحل و مقام معظم رهبری بر مقاومت، استقامت تأکید داشته و دارند.

ر. ناکارآمدی نظام: از آنجا که پایداری نظام جمهوری اسلامی و تأثیر گذاری انقلاب در سطح بین‌المللی بسته به موفقیت و کارآمدی و توان مدیریتی قوی در سطح داخلی

۱. راهبردهای ولایت، ج ۶، ص ۱۷۸.

۲. بیانات مقام معظم رهبری در جمع مردم اصفهان، ۱۳۸۰/۱/۲۳.

۳. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع مردم استان زنجان، ۱۳۸۲/۷/۲.

۴. راهبردهای ولایت، ج ۷؛ بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های زنجان، ۱۳۸۲/۷/۲۲.

و جهانی می‌باشد لذا دشمنان انقلاب اسلامی برای شکست انقلاب در صدد القای ناکارآمدی نظام برآمده‌اند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در این زمینه گفته‌اند:

آنها (دشمنان انقلاب) می‌توانند دو کار انجام دهند؛ خواهش می‌کنم مسئولین کشور مدیران گوناگون بخش‌ها و آحاد مردم به این نکته توجه کنند. دشمنان ملت ایران و نظام جمهوری اسلامی فقط به این دو موضوع می‌توانند امید داشته باشند یکی ناکارآمدی نظام را به مردم القا کنند یعنی بگویند این نظام نمی‌تواند خواسته‌های مردم را برآورده کند و با القای آن به مردم ارتباط مستحکم با نظام اسلامی راز بین ببرند دوم اینکه دسته‌بندی و اختلاف ایجاد کنند. این دو نقطه امید برای صهیونیست‌ها و امریکایی‌ها، استکبار و دشمنان نظام اسلامی وجود دارد همه متوجه این دو نقطه باشند.^۱

تحلیل چالش‌ها، منازعات جهانی و انقلاب اسلامی

یکی از عمده‌ترین مسائلی که در آسیب‌شناسی مطالعات انقلاب اسلامی مورد توجه است، مسئله ساختار نظام بین‌الملل می‌باشد. در حقیقت، تحلیل آینده انقلاب اسلامی از ساختار نظام بین‌الملل و بررسی منازعات جهانی و واکنش قدرت‌های بزرگ نسبت به انقلاب اسلامی می‌تواند موضوع چالش‌های آینده باشد.

برای فهم بهتر این موضوع، لازم است تا دهه چهارم انقلاب با توجه به جایگاه ایران در نظام بین‌المللی - منطقه‌ای منازعات و تحولات کنونی بررسی شود. انقلاب اسلامی ایران نه تنها در عرصه داخلی تأثیرگذار بود، بلکه بازتاب‌ها و اثرات فراوانی را بر مناسبات بین‌المللی بر جای گذاشت و باعث ایجاد تغییراتی در نوع نگرش‌ها، ساختارها و شکل‌گیری جریان‌های فکری در سطح بین‌الملل شد که این چالش نیز به نوبه خود زمینه‌ای برای ایجاد فرصت و یا تهدید برای انقلاب فراهم آورد و مبنایی برای فهم ما از منازعات آینده ایران شد.^۲

در تحلیل تحولات و منازعات ایران در آینده، باید سیاست کلی نظام بین‌الملل و رقابت‌های منطقه‌ای و نیز تحولات داخلی کشورها را در نظر داشت. همچنین در تحلیل آن، استراتژی هر یک از قدرت‌ها در جهان و به ویژه منطقه و ایران را بررسی کرد تا بر

۱. راهبردهای ولایت، ص ۳۹۰؛ بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با نمایندگان مجلس، ۱۳۸۲/۳/۷.
 ۲. محمدرحیم عیوضی، «آینده انقلاب اسلامی و منازعات آینده جهان»، *مطالعات انقلاب اسلامی*، س ۶، ش ۱۸، پاییز ۱۳۸۸، ص ۳۲-۱۱.

انقلاب اسلامی با توجه به نگرش اسلامی و رویکرد دینی خود منافع بسیاری از ابرقدرت‌ها را به خطر می‌انداخت. دقیقاً همان طوری که مشرکان قریش از تبلیغ اسلام خشمگین می‌شدند و تلاش کردند تا با اسلام با ابزارهای مختلف مقابله نمایند، انقلاب اسلامی ایران نیز برای آنان خطرناک بود و می‌باید با آن مقابله می‌نمودند

اساس آن بتوان به تبیین ماهیت منازعات آینده انقلاب به عنوان یکی از مسائل مهم آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی پرداخت.

ماهیت منازعات آینده متفاوت خواهد بود؛ با توجه به پیشرفت دانش و تکنولوژی، دستیابی دولت‌ها به توانمندی‌های تسلیحاتی پیشرفته و تغییرهایی که در محیط امنیتی کشورها و نظام بین‌الملل ایجاد شده است، ماهیت ستیزها و منازعات نیز متحول شده است. در اینجا به مهم‌ترین جنبه‌های متحول شده منازعات آینده اشاره خواهد شد.

الف. اهمیت روزافزون اطلاعات: پیشرفت تکنولوژی اطلاعاتی، باعث شکل‌گیری سلاح‌های

جنگی پیشرفته با دقت بالا، بهبود توانمندی‌های هدف‌گیری و نظارت و دیده‌بانی، فرماندهی و کنترل بهتر و استفاده بیشتر از روبات‌های اطلاعاتی خواهد شد. با توجه به نقش تأثیرگذاری که فناوری‌های اطلاعاتی در قابلیت‌های جنگی مدرن خواهند داشت، پیش‌بینی می‌شود که خود موضوع اطلاعات، هدف عمده منازعات آینده باشد. احتمالاً برخی از کشورها تا سال ۲۰۲۵ از سلاح‌هایی استفاده می‌کنند که برای تخریب و نابودی سیستم‌ها و شبکه‌های اطلاعاتی، حس‌گرها و سیستم‌های ارتباطی طراحی شده‌اند؛ مانند سلاح‌های ضد ماهواره، ضد رادار و فرکانس و سلاح‌های لیزری.^۱

از ویژگی‌های مهم و اساسی منازعات در سال ۲۰۲۵ استفاده دولت‌ها و بازیگران غیر دولتی از تاکتیک‌های جنگی غیر معمول به عنوان راهکار جنگی در مواجهه با نیروهای نظامی پیشرفته خواهد بود. تکنولوژی‌های ارتباطی پیشرفته همچون ماهواره، اینترنت، تلفن همراه، روش‌های جدید تجاری و سیستم‌های اطلاعاتی با ظرفیت بسیار بالا که حجم قابل توجهی از متون، نقشه و تصاویر دیجیتال و فیلم را در خود جای می‌دهند، به شکل گسترده‌ای نیروهای غیر متعارف را قادر می‌سازد تا بتوانند عملیات‌های مخربی را سازماندهی کرده و در این امر از هماهنگی و انسجام بیشتری برخوردار باشند. همچنین پیش‌بینی می‌شود که امکان جلوگیری از گسترش ستیزها در آینده بسیار مشکل است. پیشرفت و گسترش قابلیت‌های هسته‌ای (مانند سلاح‌های با برد طولانی و دقت بالا) و

1. www.cic.nyu.edu

تولید مداوم سلاح‌های کشتار جمعی و استفاده از اشکال نوین جنگی مثل جنگ مجازی یا جنگ فضایی، ابزارهایی را در اختیار نظامیان دولت‌ها و گروه‌های غیر دولتی قرار می‌دهد که می‌توانند منازعات آینده را فراتر از عرصه‌های جنگ سنتی گسترش دهند.^۱ امروزه نیز درباره دانش هسته‌ای و مذاکرات هسته‌ای، *یواس‌ای تودی*^۲ بدون آنکه سخنی از احساس نیاز غرب به جمهوری اسلامی و دلایل حضور اعضای ۱+۵ پشت میز مذاکره به میان آورده باشد، وارد مرحله آسیب‌شناسی مذاکرات هسته‌ای شده است. و این چنین مطرح کرده است که نخستین مانع رسیدن به توافق هسته‌ای نهایی از دید *یواس‌ای تودی*، عدم توافق طرفین بر سر میزان غنی‌سازی در ایران است. دومین موضوعی که *یواس‌ای تودی* نیز از آن به عنوان مانعی برای توافق هسته‌ای با ایران یاد می‌کند، بازه زمانی اجرای توافق نهایی است. در این میان پروسه و نحوه برداشتن تحریم‌ها موضوعی است که بر سر آن لازم است توافقی اساسی و مبنایی صورت گیرد. دیگر اینکه، بازرسی‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی. در حالی که جمهوری اسلامی ایران بارها عنوان کرده است پذیرای بازرسی‌ها و نظارت‌های فراقانونی از سوی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیست، اما در عمل شاهد اصرار ایالات متحده آمریکا و دیگر اعضای ۱+۵ در این خصوص هستیم و در نهایت اشاره این روزنامه به مخالفت دشمنان منطقه‌ای با فناوری هسته‌ای ایران قابل توجه است. مخالفت رژیم صهیونیستی و برخی کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس با بهره‌مندی جمهوری اسلامی ایران از انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای موضوع مهم دیگری است که مورد استناد *یواس‌ای تودی* قرار گرفته است.^۳

رهبری انقلاب درباره مذاکره با آمریکا فرموده‌اند:

جداً دغدغه دارم؛ این دغدغه ناشی از آن است که طرف مقابل به شدت اهل فریب و دروغ و نقض عهد و حرکت در خلاف جهت صحیح است؛ طرف مقابل این جوری است. یک نمونه‌اش در همین قضیه اتفاق افتاد؛ بعد از آنکه که مذاکره‌کنندگان ما مذاکره‌شان تمام شد، بعد از چند ساعت بیانیه کاخ سفید منتشر شد در تبیین مذاکرات. این بیانیه‌ای که

1. Global Trends 20

۲. *یواس‌ای تودی* (به انگلیسی: USA Today) روزنامه سراسری آمریکایی است که توسط شرکت گانت منتشر می‌شود. این روزنامه در سال ۱۹۸۲ بنیان گذاشته شد.

3. www.usatoday.com/

آنها منتشر کردند - که اسمش را می‌گذارند «فکت‌شیت»^۱ - در اغلب موارد خلاف واقع است؛ یعنی روایتی که اینها دارند از مذاکرات و از تفاهم‌هایی که انجام گرفته است می‌کنند، یک روایت مخدوش و غلط و خلاف واقع است.

... من البته هیچ‌وقت نسبت به مذاکره با امریکا خوش‌بین نبودم. نه از باب یک توهم بلکه از باب تجربه؛ تجربه کردیم. حالا اگر یک روزی شماها ان شاء الله در جریان حوادث و جزئیات و یادداشت‌ها و نوشته‌های این روزها قرار بگیرید، خواهید دید که این تجربه ما از کجا حاصل شده؛ تجربه کردیم.^۲

... من به این گفت‌وگوها خوش‌بین نیستم. چرا؟ چون تجربه‌های گذشته ما نشان می‌دهد که گفت‌وگو در منطق حضرات امریکایی به این معنی نیست که بنشینیم تا به یک راه حل منطقی دست پیدا کنیم - منظورشان از گفت‌وگو این نیست - منظورشان از گفت‌وگو این است که بنشینیم حرف بزنیم تا شما نظر ما را قبول کنید! هدف، از اول اعلام شده است؛ باید نظر طرف مقابل قبول شود. لذا ما همیشه اعلام کردیم و گفتیم که این، گفت‌وگو نیست؛ این، تحمیل است و ایران زیر بار تحمیل نمی‌رود. من به این اظهارات خوش‌بین نیستم، اما مخالفت هم ندارم.^۳

ب. علم و تکنولوژی: در سال ۱۹۸۵ کمتر کسی می‌توانست تأثیرات انقلاب در تکنولوژی اطلاعات را پیش‌بینی کند. اما تکنولوژی اطلاعات به عنوان سنگ بنای تحولات اساسی در عرصه بین‌الملل و افزایش قدرت بازیگران غیر دولتی عمل کرد. سناریوهای محتمل درباره آینده علم و تکنولوژی به این صورت است؛ اول، ادغام انقلاب کنونی در تکنولوژی اطلاعات با بیوتکنولوژی، مواد و نانو تکنولوژی موجب افزایش سرمایه‌گذاری‌ها در بخش تکنولوژی خواهد شد که این خود، موجبات افزایش نوآوری در کشورهای توسعه‌یافته را فراهم خواهد کرد. این مسئله اساسی در آینده انقلاب اسلامی، بسترساز یکی از مهم‌ترین منازعات به شمار می‌آید. توجه به نهضت تولید علم و نظریه‌سازی در برنامه چشم‌انداز بیست ساله و تأکید بر تحقق آن از سوی

۱. فرهنگستان زبان و ادب فارسی هم‌زمان با انتشار بیانیه سوئیس و رایج شدن استفاده از کلمه «فکت‌شیت» واژه «گزارش برگ» را به عنوان معادل فارسی این واژه ارایه کرد.

۲. «علت نگرانی رهبر انقلاب نسبت به مذاکره با امریکا چیست؟»، ۱۳۹۴/۱/۲۰؛ farsfi.khamenei.ir

۳. «علت نگرانی رهبر انقلاب نسبت به مذاکره با امریکا چیست؟»، ۱۳۹۲/۱/۱.

مسئولین و نخبگان، در ترسیم وضعیت مقتدرانه ایران در آینده مؤثر است. دوم، منافع متحدین امریکا و دشمنان آن در سراسر جهان، بستگی به خرید نسل‌های جدیدتری از تکنولوژی موشک‌های بالستیک و سلاح‌های کشتار جمعی خواهد داشت. سوم؛ دولت‌های ناراضی، تروریست‌ها، تولیدکنندگان مواد مخدر و سازمان‌های جنایی با استفاده از مزایای فضای اطلاعاتی جدید و سایر تحولاتی که در تکنولوژی به وقوع خواهد پیوست، توانایی آن را می‌یابند که فعالیت‌های غیر قانونی خود را به نتیجه برسانند. این مسئله، امنیت و ثبات جهان را با تهدید روبه‌رو خواهد ساخت. همچنین تهدیدی است بر امنیت آینده انقلاب اسلامی از سوی گروه‌های تروریستی ضد منافع ایران در جهان.^۱ در مطالعه آسیب‌های انقلاب اسلامی با بر شمردن موارد مهم که اگر برای یک نظام سیاسی به وجود بیاید به پویایی آن آسیب وارد می‌کند و با شناخت دقیق واقعیت‌های موجود در جامعه و آسیب‌های نظام سیاسی و با درک آن و مطالعه درباره آسیب‌های احتمالی می‌توان به تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در این زمینه پرداخت؛ تا مسئولان بر اساس نتایج و حداقل موارد بتوانند راهکارها و اقدامات عملی و اجرایی را استخراج کنند. الف. آسیب‌های احتمالی داخلی (درونی) در جامعه و مطالعه در انقلاب اسلامی:

۱. نفوذ افکار و اندیشه‌های انحرافی
۲. عدم حضور اندیشمندان و روحانیت در صحنه
۳. نفوذ فرصت‌طلبان
۴. پیروی از تمایلات نفسانی و گرایش به زندگی اشرافی
۵. بر مسند رسیدن راحت‌طلبان
۶. ایجاد تفرقه و اختلاف
۷. فراموش شدن هدف و آرمان اصلی انقلاب
۸. دور شدن از ولایت فقیه
۹. تضعیف ارزش‌ها و نهادهای انقلابی
۱۰. بی‌تفاوتی مردم نسبت به سرنوشت کشور و اصالت یافتن منافع شخصی و غیر سیاسی شدن
۱۱. ایجاد تردید در آرمان‌های انقلاب و به فراموشی سپردن یا تضعیف شعار استقلال و آزادی
۱۲. در خطر قرار گرفتن امنیت مظلومین، تحت فشار قرار گرفتن مستضعفین، عدم

امنیت حقوقی، سیاسی، جانی، مالی و حیثیتی مردم زمینه را برای رخنه و تقویت مخالفان انقلاب باز می‌کند.

۱۳. بروز ابهامات و چالش‌هایی در سیاست خارجی؛ از طریق ابهام در مفهوم و مرز منافع ملی، نداشتن استراتژی مشخص و عقلانی، گرفتار آمدن در ساختاری غیر پویا و ناکارآمد و روزمرگی و مشخص نبودن کامل روند تصمیم‌گیری.

۱۴. دلبستگی به غرب و امریکا

۱۵. تفرد و گرایش به فردگرایی در جامعه

۱۶. بهره‌گیری از تحصیلات عالی دانشگاهی (اشتغال، مدرک‌گرایی و...)

۱۷. مطالعه در حوزه فاصله نسلی و پیشگیری از موضوع گسست نسلی

۱۸. رانت‌خواری و یا اتفاقاتی از قبیل اختلاس و گروهی عمل کردن از آسیب‌های جدی برای آینده حیات سیاسی نظام است. در این باره به بیانات رهبری اشاره می‌شود:

وقتی مناسبات غلط اقتصادی در جامعه حاکم باشد، وقتی رانت‌خواری

رواج داشته باشد، وقتی سوءاستفاده از قدرت برای به دست آوردن

ثروت‌های بادآورده رواج داشته باشد، کسی که تولیدکننده و زحمتکش

واقعی است، ناامید می‌شود. کشاورزی که زحمت می‌کشد، صنعت‌کاری

که تولید می‌کند، سرمایه‌داری که سرمایه‌گذاری می‌کند، معدن‌کاری

که عرق می‌ریزد، معلمی که در مدرسه درس می‌گوید، استادی که در

دانشگاه تدریس می‌کند، قاضی‌ای که وقت و اعصاب خود را به کار

صحیح صرف می‌کند، وقتی ببینند راه برای مناسبات غلط اقتصادی

در جامعه باز است و با آن برخورد نمی‌شود، مأیوس می‌شوند. این که

ما گفتیم و تأکید کردیم که باید با مفسد اقتصادی و قاچاق مبارزه

شود، به خاطر این است که این پدیده‌ها اساس پیشرفت کشور را دچار

آسیب‌های جدی می‌کنند.^۱

ب. آسیب‌های خارجی (بیرونی) انقلاب اسلامی و تهدیدات:

۱. شبیخون و تهاجم فرهنگی

۲. بحران‌های سیاسی منطقه خاورمیانه و تأثیر آن بر انقلاب اسلامی

۳. بازگشت استعمار به روش آشکار و پنهان و وابستگی نظامی و سیاسی به قدرت‌های

بیگانه.

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم استان همدان، ۱۳۸۳/۴/۱۵.

۴. ایجاد جنگ‌های درون‌تمدنی اسلامی به جای جنگ تمدنی از جمله وضعیت‌های مشابه، سوریه عراق و حمله سعودی‌ها به یمن؛ در این باره قدرت‌های بزرگ به خصوص امریکا نقش دارد برای نمونه به سخن رهبری انقلاب در این زمینه اشاره می‌شود:

مجاهدت، در میدان‌های گوناگونی است که اهم آنها یکی مجاهدت در راه حفظ استقلال کشور و عزت ملی در برابر سیاست توسعه‌طلبی و انحصارطلبی‌ای است که امریکا در نگاه چندساله اخیر خود به دنیا دارد. این انحصارطلبی و تجاوزگری، به کشورهای دنیای اسلام یا کشورهای شرق یا محیط خاورمیانه اختصاص پیدا نمی‌کند؛ ناظر به همه دنیاست. امروز حتی اروپایی‌ها هم احساس می‌کنند که از سوی امریکا مورد تعرض و تجاوز اقتصادی، فرهنگی و سیاسی قرار گرفته‌اند و این یک واقعیت است. بخشی از این سیاست توسعه‌طلبی و تجاوزطلبی متوجه به منطقه ما و کشور ماست. در این میدان باید هوشیارانه مجاهدت و مقاومت کرد و نگذاشت استقلال کشور آسیب ببیند و عزت ملی پایمال شود. عزتی را که امروز به برکت اسلام و با مجاهدت مردم برای کشور به وجود آمده است، باید با همه وجود حفظ کرد؛ این یکی از میدان‌های مجاهدت است.^۱

۵. تأثیر مسئله امنیت اسرائیل و نقش کشورهای اقتدارگرای عربی منطقه و غرب.

۶. ایجاد گروه‌های افراطی تکفیری مثل القاعده، طالبان، داعش و غیره در جهان اسلام و مبارزه با گفتمان انقلاب و مصادره گفتمان انقلاب توسط گروه‌های افراطی مثل داعش با بهره‌گیری از جهاد، شهادت و...

۷. مقابله فکری و فرهنگی با مبانی فکری و عقیدتی رویکردهای افراطی جریان‌های تندرو و رادیکالیسم سنی.

علاوه بر شناسایی آسیب‌های فوق و توجه اساسی به آنها در این زمینه به نظر می‌رسد شرط اساسی برای مقابله با آسیب‌های انقلاب توجه به علل و عوامل پیروزی، اقتدار و تداوم و استمرار انقلاب است. یک انقلاب در حد کمال مطلوب، سه رکن اساسی دارد که عبارت است از: برخورداری از یک ایدئولوژی و مکتب پویا و انقلابی؛ مشارکت گسترده، فعالانه و ایثارگرانه مردم از همه طبقات؛ و ظهور و نهادینه شدن رهبری مورد قبول عموم مردم با ویژگی‌های شخصی هم چون نبوغ، اقتدار، صلابت و جسارت در تصمیم‌گیری.

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۲/۶/۱۹.

آینده حیات سیاسی انقلاب اسلامی

در بررسی ویژگی‌هایی که انقلاب اسلامی بر اساس آن شکل گرفت می‌توان گفت که انقلاب اسلامی بر مبنای یک حرکت دینی و به منظور کنار نهادن طاغوت و روی کار آمدن حکومتی به وجود آمد که مبتنی بر دین و آموزه‌های دینی باشد. بنابراین در صورتی که بخواهیم انقلاب اسلامی را با حرکت انبیاء الهی تشبیه نماییم می‌توان با استفاده از نتایج تاریخی در این گونه حرکت‌ها به تحلیل آینده انقلاب اسلامی اشاره نمود.

در طول تاریخ دعوت انبیا و حرکت انقلابی آنان شاهد مشکلات فراوانی هستیم که انبیای الهی با آن روبه‌رو می‌گردند. یکی از این مشکلات برخورد شدید طاغوت هر زمان با این حرکت است. هر چند دعوت انبیا به سوی خداوند دعوتی راستین و حاوی حقیقت است اما منافع بسیاری را به خطر می‌اندازد. بدین ترتیب با آن برخوردهای جدی صورت می‌گیرد. انقلاب اسلامی ایران نیز با استفاده از آموزه‌های اسلامی و با تأسی از حرکت انقلابی پیامبر اسلام صورت گرفت. پیامبر اسلام علاوه بر مشکلاتی که در دعوت به اسلام داشت پس از آنکه موفق به تشکیل حکومت در مدینه بر مبنای اسلام شد، موجبات دشمنی قریش و سران دیگر قبایل عربستان را به دنبال داشت.

بنابراین حتی پس از استقرار پیامبر در مدینه و تشکیل دولت اسلامی که آرمان‌ها و اهداف خاصی را دنبال می‌نمود، دولت اسلامی با چالش‌های خارجی گسترده‌ای روبه‌رو گردید. این چالش‌ها شامل چالش‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای می‌شد و پیامبر اسلام علاوه بر مسئله نفاق در درون دنیای اسلام با قبایل اطراف مدینه، یهودیت و همچنین سران قریش که منافع آنان با گسترش اسلام به خطر می‌افتاد، مواجه گردید.^۱ هر چند در این وضعیت پیامبر اسلام بارها در وضعیتی قرار گرفت که تصور می‌شد که کاملاً از بین خواهد رفت اما این مسئله روی نداد و پیامبر در جنگ‌های مختلف موفق گردید تا حقانیت خود را به اثبات برساند. به عنوان مثال در جنگ احزاب که تصور می‌شد با آن لشکر عظیمی که از سراسر عربستان علیه پیامبر بسیج شده بودند، چیزی از اسلام باقی نماند و بسیاری از مسلمانان در یأس و ناامیدی در برخورد با دشمنان قرار گرفته بودند، در این حالت پیامبر نه تنها وعده پیروزی و نصرت می‌دهد بلکه بر اساس وحی الهی وعده می‌دهد که کاخ‌های کسری و امپراتوری رم به دست مسلمانان فتح خواهد شد. نکته جالب این بود که در زمانی که پیامبر اسلام این وعده را می‌دهد، با توجه به

۱. رسول جعفریان، تاریخ سیاسی اسلام (سیره پیامبر)، قم، دلیل ما، ۱۳۸۳، ص ۵۶۲.

با توجه به حرکتی که انقلاب اسلامی در راستای حرکت انبیا ترسیم نموده است، در صورتی که بر اصول و آرمان‌های خود پافشاری نماید و مردم نیز برای این وضعیت آمادگی لازم را داشته باشند و در این زمینه فرهنگ‌سازی لازم نیز صورت گیرد، انقلاب اسلامی در آینده به عنوان انقلابی فراگیر و الگویی برای دیگر ملت‌ها در جهات مبارزه با مستکبران جهانی خواهد بود و با توجه به فرصت‌های بین‌المللی پیش‌روی انقلاب اسلامی خواهد توانست راه تعالی و پیشرفت را پیماید

شرایطی که مسلمانان در آن قرار دارند برخی از مسلمانان و یا منافقان بالحن تمسخرآمیزی به پیامبر می‌گویند: «ما در شبه جزیره محاصره شده‌ایم و هر لحظه امکان دارد همگی ما از بین برویم آن وقت تو به ما وعده کاخ کسری را می‌دهی». این عبارت به کار رفته نشان می‌دهد که مسلمانان در وضعیت محاصره بسیار سختی قرار گرفته بودند و هیچ‌امیدی به آینده نبود. اما با توجه به اینکه حرکت بر مبنای دعوت حقیقت است، پیروزی حاصل مسلمانان می‌شود. اما کار به این پیروزی ختم نمی‌شود و مسلمانانی که در آغاز عده‌ای ضعیف در شهر مکه را تشکیل می‌دادند در ادامه موفق می‌شوند تا امپراتوری رم و ایران را فتح نمایند.

در بررسی انقلاب اسلامی نیز در صورتی که اهداف و آرمان‌های آن را بر مبنای تعالیم الهی و به منظور تشکیل حکومت اسلامی و اجرای احکام و حدود

اسلامی بدانیم، می‌توان بر مبنای تجربیات تاریخ اسلام آن را تحلیل نمود. بر این اساس انقلاب اسلامی برای تحقق خود راه سختی را طی نمود تا به پیروزی رسید و از مهم‌ترین اهداف و آرمان‌های آن تحقق مبانی اسلام در جامعه اسلامی در تمامی عرصه‌های زندگی بود.^۱

انقلاب اسلامی با توجه به نگرش اسلامی و رویکرد دینی خود منافع بسیاری از ابرقدرت‌ها را به خطر می‌انداخت. دقیقاً همان طوری که مشرکان قریش از تبلیغ اسلام خشمگین می‌شدند و تلاش کردند تا با اسلام با ابزارهای مختلف مقابله نمایند، انقلاب اسلامی ایران نیز برای آنان خطرناک بود و می‌باید با آن مقابله می‌نمودند. بنابراین از ابتدای وقوع با استفاده از ابزار تحریم، ابزار نظامی و همچنین ابزارهای تبلیغی و جنگ نرم به مقابله با نظام جمهوری اسلامی ایران پرداختند.

مشابه همین برنامه‌ها در راستای گسترش اسلام در عربستان نیز روی داد و مشرکان با استفاده از ابزار تحریم، جنگ نرم و جنگ سخت تلاش نمودند تا از ادامه راه انقلاب

۱. عباسعلی عمید زنجانی، *انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن*، تهران، طوبی، ۱۳۸۴، ص ۵۰۰.

پیامبر جلوگیری نمایند. آنها در این راه حتی از مذاکره نیز استفاده نمودند اما نتیجه‌ای برای آنان نداشت. نتیجه اینکه حرکتی که پیامبر آغاز نموده بود منجر به پیروزی شد و در نهایت اسلام گسترش یافت و ایدئولوژی‌هایی که مقابل اسلام ایستاده بودند پس از گذشت مدتی رو به افول رفتند.^۱

حال اگر بخواهیم شرایطی که انقلاب اسلامی در آن قرار گرفته را با شرایط آن روز پیامبر مقایسه کنیم می‌توان به نتایج جالب توجهی دست پیدا نمود. امروز انقلاب اسلامی با توجه به نگاه ویژه خود به مسائل جهانی و همچنین به چالش کشیدن ایدئولوژی‌های مادی، به شدت از سوی سران قدرت جهانی مورد تهدید قرار گرفته است. از تحریم‌های بین‌المللی گرفته تا تهدید به حمله نظامی و برخورد‌های روانی و همچنین جنگ نرم که با استفاده از رسانه‌های جمعی از آن استفاده می‌شود.

البته این شرایط نیز ممکن است وضعیت دشواری را برای جامعه فراهم نماید؛ همان گونه که این وضعیت دشوار را برای پیامبر اسلام و جامعه اسلامی آن روز فراهم آورد. به علاوه تبلیغات سوء که از سوی دشمنان انقلاب درباره وضعیت ایران صورت می‌گیرد نیز ممکن است به این موضوع دامن بزند. همچنین منافقان داخلی نیز همچون زمان پیامبر با تضعیف روحیه و ایجاد موج منفی در جامعه موجب ایجاد تردید در میان افراد جامعه گردند اما در صورتی که به آرمان‌ها و اهداف توجه شود و در راه آنان استقامت شود، آینده مطلوبی در انتظار انقلاب اسلامی خواهد بود.

البته در این زمینه یک نکته را نباید از نظر دور داشت. و آن اینکه انقلاب اسلامی ایران بر اساس آرمان‌ها و اهدافی خاص شکل گرفته و این پافشاری بر آرمان‌ها و اهداف است که آینده مطلوبی را پیش روی انقلاب اسلامی قرار می‌دهد. بنابراین در صورتی که از این آرمان‌ها و اهداف و همچنین اصول انقلاب اسلامی فاصله بگیریم طبعاً آینده مطلوبی نیز در انتظار انقلاب اسلامی نخواهد بود.

همانند وضعیتی که در انقلاب پیامبر اسلام (ص) روی داد و پس از رحلت ایشان، از آرمان‌ها و اصولی که پیامبر (ص) ترسیم نموده بود فاصله گرفته شد و پس از آن جامعه اسلامی با مشکلاتی مواجه گردید، پس از پیامبر اسلام جریانی در جامعه اسلامی حاکم شد که بر خلاف اصول اسلامی بود و دنیاگرایی را تبلیغ می‌نمود و دین به عنوان ابزاری برای رسیدن به این هدف استفاده می‌گردید. همین امر موجب شد تا مسلمانان که پیشرفت‌های گسترده‌ای را داشتند کم‌کم رو به ضعف رفته و غرب توانست بر آنان

۱. سید جعفر شهیدی، تاریخ تحلیلی اسلام، تهران، سمت، ۱۳۷۱، ص ۴۵.

مسلط شود.

باید توجه داشت که احتمال مبتلا شدن انقلاب اسلامی به چنین وضعیتی زیاد است. در صورتی که آرمان‌ها، اصول و اهداف اولیه انقلاب اسلامی به فراموشی سپرده شود و دنیاگرایی، رفاه‌طلبی و تجمل‌گرایی بر اصول و اهداف اولیه انقلاب اسلامی چیره گردد، نباید انتظار داشت که انقلاب اسلامی بتواند در مقابل تهدیدها و تحریم‌ها و مشکلاتی که ابرقدرت‌ها برای آن ترسیم نموده‌اند، ایستادگی نماید. بنابراین با توجه به حرکتی که انقلاب اسلامی در راستای حرکت انبیا ترسیم نموده است، در صورتی که بر اصول و آرمان‌های خود پافشاری نماید و مردم نیز برای این وضعیت آمادگی لازم را داشته باشند و در این زمینه فرهنگ‌سازی لازم نیز صورت گیرد، انقلاب اسلامی در آینده به عنوان انقلابی فراگیر و الگویی برای دیگر ملت‌ها در جهات مبارزه با مستکبران جهانی خواهد بود و با توجه به فرصت‌های بین‌المللی پیش‌روی انقلاب اسلامی خواهد توانست راه تعالی و پیشرفت را بپیماید.^۱

نتیجه‌گیری

آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران، بیش از هر چیز از ضعف در حوزه نظری رنج می‌برد؛ یعنی آسیب‌شناسان حوزه انقلاب اسلامی به خاطر برخورداری از ذهنیت وابسته و غیر مستقل یا بیگانه با مسائل بومی، اغلب از درک صحیح مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران ناتوان هستند؛ به نحوی که از کشف قواعد تحول از درون به خاطر باور نداشتن به منطق درونی تغییرات نظام اجتماعی در کشور ایران، احساس عجز می‌کنند و اغلب از درک و تحلیل مناسب واقعیات کنونی ناتوان می‌مانند. ناسازگاری نظریات با واقعیات و در نتیجه تحمیلی بودن مدل و رهیافت‌های تئوریک بر مسائل دینی، هویتی و ملی ایران اسلامی، همچنین ناتوانی در ارائه چهارچوب‌های نظری به عنوان تئوری‌های تبیین‌گر تحولات، سبب ابهام در تصویر کلی آینده کشور در اذهان عمومی و چگونگی تناسب تغییرات با اهداف پیشینی شده است و به همین دلیل پیش‌بینی‌پذیری رفتارهای سیاسی - اقتصادی و اجتماعی رشد قابل ملاحظه‌ای نداشته است.

نداشتن دکترین و راهبرد کلان‌نگر دولت‌ها یا مجریان رسالت و گفتمان انقلاب اسلامی و یا تفاوت در اجرا و مشی سیاسی داخلی از مهم‌ترین آسیب‌های انقلاب در طول حیات

۱. محمد جواد هراتی و مسعود معینی‌پور، «سناریو نویسی» و آینده حیات سیاسی انقلاب اسلامی ایران»، سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۲، ش ۳، پاییز ۱۳۹۱، ص ۵۹-۷۸.

سیاسی بوده است. افزون بر آن تحمیل برخی تحریم‌ها و محدودیت‌های ظالمانه و استکباری قدرت‌های بزرگ حل بسیاری از مسائل را با دشواری مواجه کرده است. در حوزه مسائل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آسیب‌های مختلفی نظام سیاسی پویا را با چالش‌هایی مواجه می‌کند؛ در این مقاله آسیب‌های انقلاب اسلامی در دو سطح آسیب‌های درونی و بیرونی دسته‌بندی شدند. در مرحله نخست پژوهش‌های آسیب‌شناسی در حوزه انقلاب اسلامی باید به شناخت و درک درست و دقیق از آسیب‌ها پرداخت و پس از شناخت آن، بر اساس ضرورت هر کدام راهکارهایی ارائه شوند. از آسیب‌های تهدیدکننده انقلاب اسلامی بحران آفرینی در عرصه داخلی و بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران است. بحران آفرینی با ایجاد چالش‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی علاوه بر تهدید علیه انقلاب اسلامی است؛ بلکه دوری و عدول از گفتمان اصیل انقلاب اسلامی به شمار می‌آید.

در نگاه به آینده حیات سیاسی انقلاب اسلامی بررسی شده است انقلاب اسلامی ایران با تأسی به شعارها و اندیشه‌های صدر اسلام ساماندهی شده است و در صورتی که در این راه استوار بماند راه پیشرفت و تعالی را طی خواهد نمود. این انقلاب در سه رکن رهبری، ایدئولوژی و مردم تجلی خاستگاه شیعی است و حاوی دستاوردهایی است که حفظ و حراست از آنها شعار پایدار و بادوام این انقلاب است. دستاوردها و تجربه سه دهه از انقلاب نشان می‌دهد که آینده مطلوبی در انتظار انقلاب اسلامی خواهد بود. نظام سیاسی در ایران اگر بر مبنای عقلانیت سعادت محور، اجتهاد از منابع دینی و ولایت فقیه عادل و تحقق اخلاق و معنویت به مشی خود ادامه دهد و پارامترهای قدرت و توانایی‌های ژئوپلیتیک خود را فرآوری کند، قطعاً آینده‌ای روشن (هر چند پرفراز و نشیب) را در پی خواهد داشت.^۱

برای بقا و تداوم نظام سیاسی برآمده از انقلاب اسلامی و پویایی حیات سیاسی نیاز به فعال بودن تمامی گروه‌ها به خصوص مردم است و دوری از انفعال که هر گونه انفعال و بی‌تفاوتی در مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی سبب تهدید و آسیب برای انقلاب است. گفتنی است:

اگر این نظام اسلامی، مردم را از دست بدهد؛ مردم بی‌توجه و دل‌سرد شوند، ایمانشان سست شود، به فکر زندگی شخصی خودشان بیفتند؛ هر کسی بگوید ما چند سال در خدمت انقلاب بودیم، دیگر بس است،

۱. مسعود معینی پور، «مؤلفه‌ها و شاخص‌های توسعه سیاسی از دیدگاه امام خمینی (ره)»، متین، ۱۳۸۹، ش ۴۹.

برویم سراغ کارمان؛ تاجر برای تجارت خود، کاسب برای کسب خود، زارع برای زراعت خود، دانشجو و طلبه برای درس خود و آن یکی برای تبلیغ خود، ارزش بیشتری قائل شوند، مسائل کشور و انقلاب، البته آسیب پذیر است.^۱

۱. بیانات مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۴/۱۱/۲۰.